

ADAK RAPPORT 4

Archeologische begeleiding verkaveling Beekakkers in Beerse

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen is een projectvereniging van de gemeenten Beerse, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Colofon

Opdrachtgever	Hermans BVBA
Project	Beerse-Beekakkers
Projectcode	07004
Vergunning	2007/46/13506
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Stephan Delaruelle
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , december 2007

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.

Samenvatting

Op 10 mei 2007 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking Hermans BVBA een archeologische begeleiding van de aanleg van de wegkoffers uitgevoerd binnen de verkaveling Beekakkers aan de Beekakkerstraat te Beerse. Tijdens het onderzoek werd de ontgraving van de centraal gelegen wegkoffer opgevolgd alsook de sanering van de achterliggende gebieden, waarbij in totaal ca. 1500 m² werd onderzocht.

Tijdens het onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen vastgesteld. Opmerkelijk was ook dat natuurlijke sporen grotendeels ontbraken. Doordat het plangebied tot voor kort in gebruik was als kwekerij voor buxusplanten, waren in de onaangeroerde bodem groene en oranje verkleuringen af te lezen, die vermoedelijk te maken hebben met de het gebruik van meststoffen en insecticiden. In het bodemprofiel was ook af te lezen dat een groot gedeelte van het terrein was afgegraven en omgezet bij de inrichting van het plantenbedrijf, zoals ook door de eigenaar was aangegeven. Van het gekarteerde plaggendek was weinig te bemerken. In het achterliggende gesaneerde gedeelte, waar zich de burelen en loodsen bevonden was de impact van de bemesting veel kleiner en leek het terrein minder geaccidenteerd. Toch werden hier eveneens geen archeologische sporen vastgesteld.

Ondanks de relatief hoge archeologische verwachting voor deze terreinen is dus de kans klein dat er zich binnen het plangebied nog goed bewaarde archeologische sporen bevinden. Daarom zijn de terreinen vrijgegeven voor de verdere inrichting en verkaveling.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Landschappelijk kader	8
2.1	Geologie en geomorfologie	8
2.2	Bodemopbouw	9
3	Archeologisch en historisch kader	10
4	Onderzoeksstrategie.....	11
5	Sporen en Structuren.....	13
6	Conclusie en aanbevelingen.....	15
	Literatuur	15
	Lijst van afbeeldingen.....	16

1 Inleiding

Op 10 mei 2007 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking Hermans BVBA een archeologische begeleiding van de aanleg van de wegwijers uitgevoerd binnen de verkaveling Beekakkers te Beerse.

Dit onderzoek kaderde in de plannen voor de inrichting van een woonerf langs een nieuw aan te leggen straat in het gebied tussen de Beekakkerstraat en de Houtseweg te Beerse, kadastraal gekend als (Afd. 1) sectie A nr. 279 C, 319 B, 309 F, 304 M, 309 P, 318 A, 279 B, 319 A en 318 B.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied tussen de Beekakkerstraat en de Houtseweg in Beerse

In het plangebied met een totale oppervlakte van ca. 1,7 ha werd de aanleg van de wegwijers voor de inrichting van de nieuwe verkaveling opgevolgd. In totaal werd ca. 1500 m² van het plangebied gecontroleerd. De archeologische begeleiding werd uitgevoerd door Stephan Delaruelle en Jef Van Doninck

(AdAK). Het grondwerk werd uitgevoerd door de firma Adams Polendam uit Beerse in samenwerking met aannemer Rega uit Merksplas.

Figuur 1.2. Overzicht van het terrein bij de aanvang van de ontgravingen

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich op de top van de zogenaamde microcuesta van Beerse, een steilrand gevormd door de oud-pleistocene kustafzettingen met de kleien van de Kempen, die het interfluvium vormt tussen het Schelde/Netebekken en het Beneden-Maasbekken. Deze rug is meestal laag en weinig steil, waardoor deze eerder te omschrijven is als een microcuesta. Deze is te volgen vanaf Zandvliet langs Stabroek, Kapellen, over Braschaat, Schoten Schilde, Zoersel, Malle, Beerse, Vosselaar tot Turnhout. Voorbij Turnhout gaat de steilrand over in de uitlopers van het Kempense plateau.

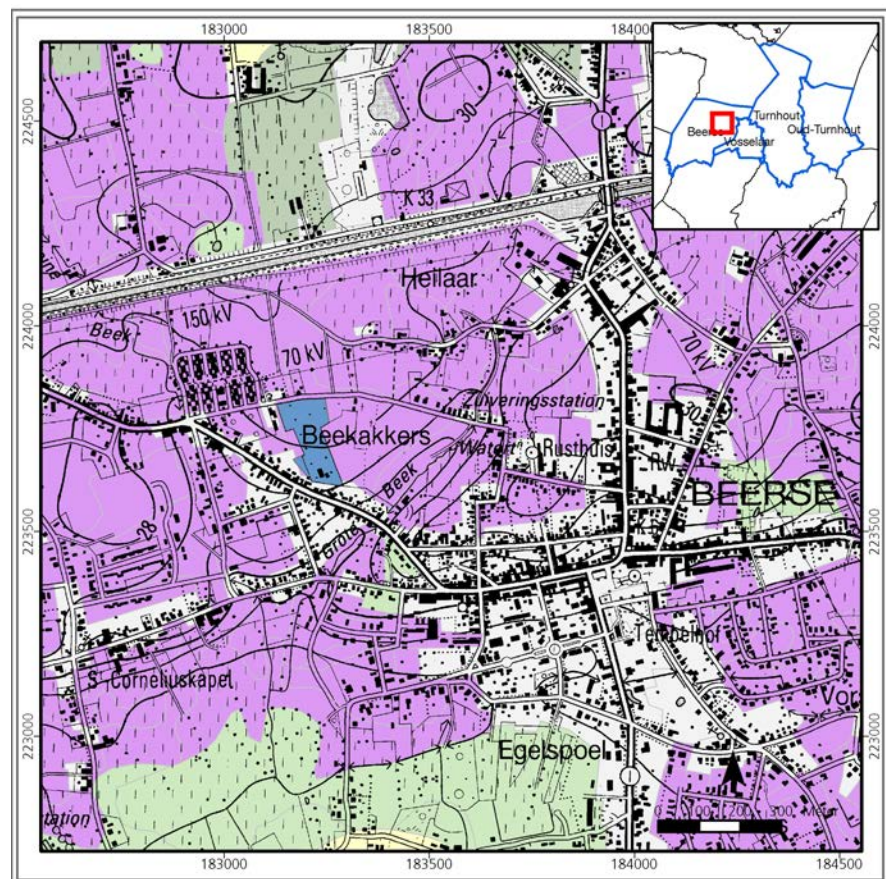
De ondergrond van het gebied wordt gevormd door pleistoceen dekzand dat binnen het plangebied eerder fijnkorrelig is en licht lemig. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) werd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding door de polaire wind sediment aangevoerd, die de Kempen bedekte met een dik pakket zand. Dit varieert in dikte tussen de 30 cm op de hogere delen tot 5 m in de valleien van de oorspronkelijke Oud-Pleistocene mariene afzettingen. Op sommige plaatsen ontstonden hierdoor in de Kempen uitgestrekte duinzandmassieven. Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) door verstuiwingen van de tijdelijk onbevoren bodems omgewerkt tot lange Oost-West verlopende zandruggen. Het water

zocht zich een weg in de lager gelegen gedeeltes tussen de zandruggen, waardoor hier beekvalleien ontstonden.

2.2 Bodemopbouw

De bodems in en rond het plangebied zijn eenduidig gekarteerd als zandgronden met een diepe antropogene humus A-horizont. Deze bodems hebben een donkere cultuurlaag van meer dan een halve meter bovenop de onaangeroerde bodem. Deze bodems zijn typisch voor de schrale zandgronden van de Kempen en zijn ontstaan door het stelselmatig opbrengen van al dan niet bemeste plaggen op de vruchtbare gronden. Dit systeem komt in voege vanaf de late middeleeuwen, wanneer nieuwe landbouwtechnieken zoals de kerende ploeg sneller tot uitgeputte gronden leiden. Zowel ten noorden als ten zuiden van de hogere cuestarug zijn de oudpleistocene kleisubstraten duidelijk af te lezen.

Tijdens het onderzoek werden inderdaad een dikke cultuurlaag vastgesteld binnen het plangebied. Enkele facetten van de onderzochte bodemprofielen doen echter vragen rijzen in hoeverre het hier om de originele plaggenbodem gaat. Zo is de afdekkende, geroerde cultuurlaag opvallend dik (ca. 50-60 cm

ipv. 30 cm) en is een scherpe scheidingslijn op te merken op de overgang naar de onderliggende “oude” cultuurlaag. Daarnaast is er ook een scherpe overgang tussen de “oude” cultuurlaag en de ongeroerde bodem. In een gesprek met de ontwikkelaar en eigenaar van het plantenbedrijf werd de bodem op het terrein grondig omgezet en genivelleerd bij de inrichting van het bedrijf. Vermoedelijk is de oorspronkelijke plaggenlaag dus grotendeels ontgraven en verspreid of afgevoerd. Uit het mogelijke restant van de plaggenbodem konden geen vondsten worden verzameld die enig uitsluitstel kunnen geven over de datering.

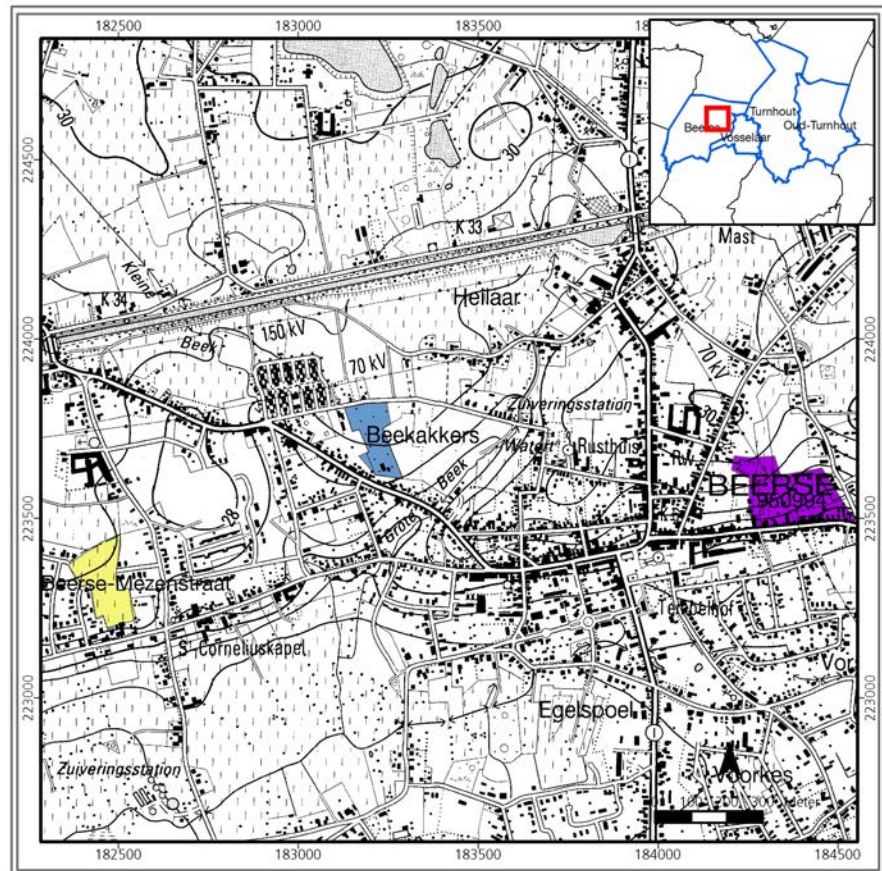
Figuur 2.2. Bodemprofiel van een diepe antropogene (verstoorde?) A-horizont met een scherpe overgang tussen de verschillende lagen.

3 Archeologisch en historisch kader

In de omgeving werden reeds waardevolle archeologische resten vastgesteld aan de Mezenstraat te Beerse, op een achthondertal meter in vogelvlucht van de huidige vindplaats. Op deze locatie werd in 2004 een grafheuvel uit de Late-Bronstijd en tijdens de daaropvolgende opgraving in 2006 bewoning uit de IJzertijd, de Vroege- en de Volle-Middeleeuwen vastgesteld. Tijdens deze opgravingen werd duidelijk dat de zogenaamde microcuesta van Beerse, een O-W-gerichte rug langsheen de Laakbeek, rijk is aan goed bewaarde archeologische resten van in de Late Steentijd tot de Middeleeuwen (Delaruelle, De Smaele & Van Doninck 2007).

In mei 1880 werden tijdens kleiontginningen op de terreinen van de steenbakkerij van de toenmalige burgemeester M. Bastyns langs de Steenovenstraat aan het gehucht Kattespoel in Beerse de resten gevonden van een van een waterput gemaakt uit een uitgeholde eik (CAI-950994).

Figuur 3.1. Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In de nabije omgeving van de put werd een volledige pot gevonden, die destijds als een urne uit de Hallstattperiode werd beschouwd (Stroobant 1905: 122). Deze pot bevindt zich momenteel in de archeologische collectie van het Taxandriamuseum en kon geïdentificeerd worden als een middeleeuwse kogelpot. Aan de buitenzijde van de waterput waren bovendien Romeinse cijfers aangebracht. Vermoedelijk betreft het hier dus een boomstamwaterput uit de volle middeleeuwen.

4 Onderzoeksstrategie

Het onderzoek bestond uit de opvolging van de ontgraving van de wegkoffer, die centraal door het te verkavelen terrein liep, zodat een eerste evaluatie mogelijk was zonder bijkomende ontgravingen. Op basis van deze evaluatie kon worden bepaald of bijkomende sleuven op de belendende percelen noodzakelijk waren.

De ontgravingen werden gestart van aan de Beekakkerstraat in de richting van het gesaneerde gedeelte achter de huizen aan de Houtseweg. De wegkoffer was ca. 6 m breed en werd opgevolgd over een afstand van ongeveer 140 m, wat neerkomt op ca. 850 m².

Figuur 4.1. Begeleiding van de aanleg van de wegkoffer.

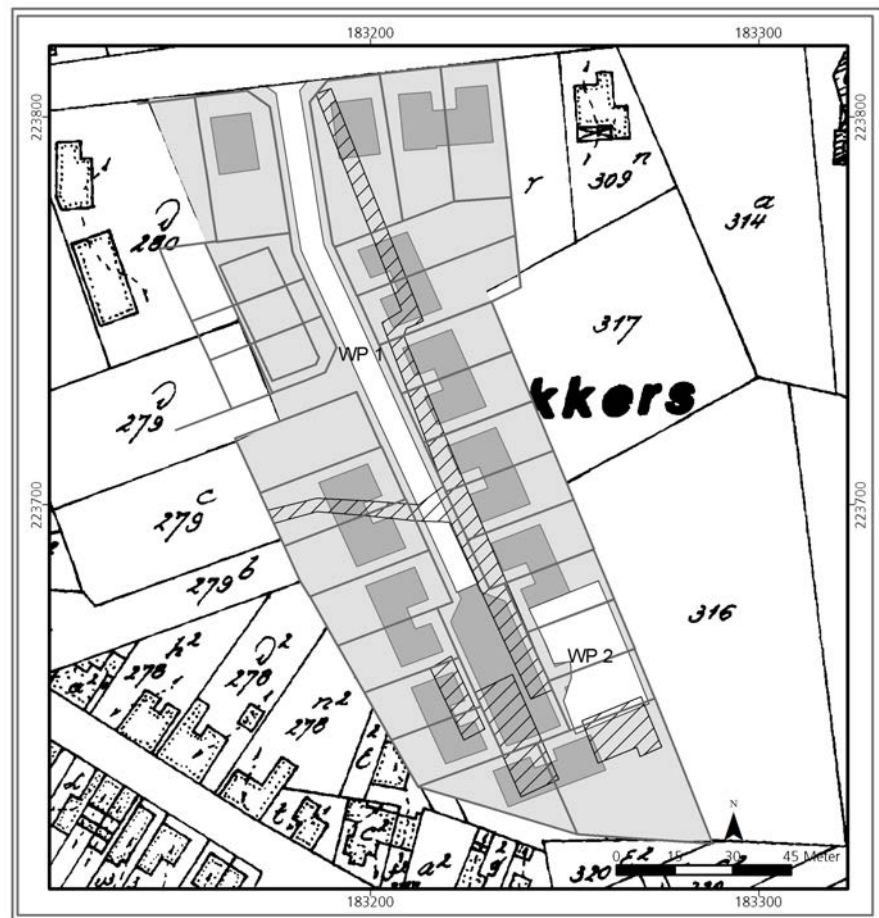
In het zuidelijke gedeelte van het plangebied was op de plaats van enkele loodsen van het voormalige plantenbedrijf de bovenlaag ontgraven en afgevoerd voor sanering. Ook deze vlakken met een oppervlakte van ca. 650 m² werden gecontroleerd. Een groot gedeelte het plangebied bleek daarenboven verstoord door de centrale inrit van het plantenbedrijf, die tot diep in de gele grond bleek ingegraven en integraal volgestort met baksteenpuin, waarop een laag beton was aangebracht

Figuur 4.2. Overzicht van het gesaneerde gedeelte

In totaal werd een oppervlakte van ca. 1500 m² archeologisch begeleid, wat neerkomt op bijna 10 % van de totale oppervlakte van het plangebied (1,7 ha), maar meer dan 12 % van het onverstoorde gedeelte.

Figuur 4.3. Overzicht het verkavelingsplan met de onderzochte gedeeltes van de wegkoffer en de bodemsanering. Gearceerd zijn de verstoringen door de voormalige bebouwing en betonbaan

Aangezien er geen archeologisch relevante structuren werden vastgesteld is de uitgegraven wegkoffer geregistreerd op basis van het digitaal plan van de landmeter. Het vlak en de profielen werden gedocumenteerd en digitaal gefotografeerd.

5 Sporen en Structuren

Tijdens het onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen of structuren vastgesteld. In het gele zand van de onaangeroerde bodem werden nauwelijks "oudere" sporen vastgesteld, zelfs niet van natuurlijke origine. Er konden nauwelijks wortelgaten of boomvallen worden herkend. Alleen recente verstoringen, zoals de drainage/waterleiding die over het gele terrein was ingegraven voor de bewatering van de buxusplanten en enkele recente vergravingen waren zichtbaar. Daarnaast kwamen ook oranje vlekken voor in het zand, meestal met een duidelijke aflijning. Bij verder opschaven van deze vlekken bleken deze vaak ondiep bewaard en vaag. Vermoedelijk zijn deze verkleuringen veroorzaakt door de sterke bemesting, die mogelijk ook de oorzaak is van de blauwgroene schijn van het zand van de onaangeroerde bodem.

Figuur 5.1.
Drainageleiding en
vlekkerige verkleuringen
door bemesting

Men kan zich ook afvragen in hoeverre de overmatige bemesting op één plaats niet heeft gezorgd voor een chemische verandering in de bodem waardoor de sporen, al dan niet archeologisch, zijn vervaagd. Het is ook mogelijk dat afwezigheid van natuurlijke verkleuringen eerder te maken heeft met de ontgravingen die op het terrein hebben plaatsgevonden bij de inrichting van het plantenbedrijf. In dit geval zouden de diepere sporen toch evenwel bewaard moeten gebleven zijn.

Een duidelijk voorbeeld van chemische verkleuring vormde de locatie waar zich de bovengrondse koppeling en kraan van de bewateringsinstallatie bevond.

6 Conclusie en aanbevelingen

Tijdens de archeologische begeleiding van de aanleg van de wegenis en de controle van de bodemsanering in de verkaveling Beekakkers in Beerse werden geen archeologische sporen of vondsten vastgesteld, die kunnen getuigen van enige menselijke activiteiten in het gebied in het verleden. Uit het onderzoek van de bodemprofielen bleek bovendien dat een groot gedeelte van de teelaarde en mogelijk ook een gedeelte van de originele bodem zijn afgegraven bij de inrichting van het plantenbedrijf. In het zand van de ongeroerde bodem waren bovendien op verschillende plaatsen vlekken te zien, die vermoedelijk zijn veroorzaakt door de overmatige bemesting van de gronden via de beregeningsinstallatie. Vraag is of die niet mee heeft gezorgd voor een vervaging van de bodemsporen op deze locatie.

Ondanks de relatief hoge archeologische verwachting voor deze terreinen is dus de kans klein dat er zich binnen het plangebied nog goed bewaarde archeologische sporen bevinden. Daarom zijn de terreinen vrijgegeven voor de verdere inrichting en verkaveling.

Literatuur

DELARUELLE S., DE SMAELE B. & VAN DONINCK J. 2007. Van Karolingers tot Brabanders: Middeleeuwse bewoning te Beerse, site Mezenstraat. De Vlierbes XXIX (2007), 129-138.

STROOBANT L. 1905, Le puits anteromain de Beersse (Campine Anversoise). In: *Taxandria*, 2e jaar, nr. 2, pp. 119-124.

Lijst van afbeeldingen

Figuur 1.1 Situering van het plangebied tussen de Beekakkerstraat en de Houtseweg in Beerse	7
Figuur 1.2. Overzicht van het terrein bij de aanvang van de ontgravingen	8
Figuur 2.1. Bodemkundige opname van de profielontwikkeling in het gebied rond de verkaveling Beekkakers.	9
Figuur 2.2. Bodemprofiel van een diepe antropogene (verstoorde?) A-horizont met een scherpe overgang tussen de verschillende lagen.	10
Figuur 3.1. Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied.....	11
Figuur 4.1. Begeleiding van de aanleg van de wegwasser.	12
Figuur 4.2. Overzicht van het gesaneerde gedeelte.....	12
Figuur 4.3. Overzicht het verkavelingsplan met de onderzochte gedeeltes van de wegwasser en de bodemsanering. Gearceerd zijn de verstoringen door de voormalige bebouwing en betonbaan.....	13
Figuur 5.1. Drainageleiding en vlekkerige verkleuringen door bemesting	14